

та ін. Для того щоб організація була ефективною в довгостроковому аспекті, зазначені зміни повинні бути запланованою реакцією на очікувану в майбутньому динаміку навколишнього середовища, а не вимушеною реакцією на минулі та теперішні події.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посіб.] / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
2. Василенко В.А. Стратегічне управління / В.А. Василенко, І.Т. Ткаченко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 396 с.
3. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
4. Мостенська Т.Л. Системне забезпечення конкурентоспроможності підприємств м'ясної і молочної промисловості України : [монографія] / Т.Л. Мостенська, О.І. Драган, І.В. Суха ; Національний ун-т харчових технологій – К, 2009. – 127 с.
5. Стратегічне управління : [навч. посіб.] / В.М. Порожня, Т.О. Безземельна, Т.А. Кравченко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 224 с.

УДК 330.34.014.2

Золотих І.Б.

*кандидат економічних наук,
доцент, докторант*

Миколаївського національного аграрного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ ТА УМОВИ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті розглянуто сутність економіки знань, її головні параметри, методологічні аспекти, умови функціонування. Проаналізовано підходи до оцінювання готовності країн до переходу на модель економіки знань. З'ясовано проблеми формування нової економіки та перспективи її становлення в Україні.

Ключові слова: економіка знань, сутність, методологічні аспекти, проблеми становлення, перспективи розвитку.

Золотых И.Б. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ И УСЛОВИЯ ЕЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

В статье рассмотрены сущность экономики знаний, ее основные параметры, методологические аспекты, условия функционирования. Проанализированы подходы к оцениванию готовности стран к переходу новой модели экономики. Выяснены проблемы формирования экономики знаний и перспективы ее становления в Украине.

Ключевые слова: экономика знаний, сущность, методологические аспекты, проблемы становления, перспективы развития.

Zolotykh I.B. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE KNOWLEDGE ECONOMY AND TERMS OF OPERATION

In the article the essence of knowledge economy, its main parameters methodological aspects of the conditions of operation. The approaches to the assessment of the readiness to transition to the knowledge economy model. Found out the problem of forming a new economy and prospects of its formation in Ukraine.

Keywords: knowledge economy, education system, the economic nature of education, the main directions of modernization.

Постановка проблеми. На рубежі ХХ–ХХІ ст. у найрозвиненіших країнах світу прискорення темпів науково-технічного прогресу і підвищення продуктивності праці значною мірою зумовлені формуванням якісно нової економіки – економіки знань. Переміщення інтелекту та наукових знань у центр основних чинників стійкого економічного зростання стали причиною концентрації уваги сучасних дослідників на проблемі становлення економіки знань, яка сьогодні розглядається як гарант поступального руху суспільства, побудови конкурентної економіки, задоволення постійно зростаючих потреб людей та зміцнення соціальної згоди [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економіка знань є складним і багатогранним феноменом, який привертає увагу багатьох вітчизняних і закордонних дослідників. Серед західних фахівців даній тематиці присвятили свої роботи Г. Беккер, Ф. Махлуп, Р. Солоу, Е. Тоффлер, Т. Шульц та ін. Серед вітчизняних науковців найбільший внесок в дослідження різних аспектів економіки знань зробили: Л.Л. Антонюк, О.Ю. Березіна, В.М. Геєць, О.А. Грішнова, І.С. Каленюк, О.В. Куклін, Е.М. Лібанова, О.С. Мочерна, Д.С. Насипайко, Н.В. Николайчук, І.Л. Сазонець, О.М. Сазонець, О.О. Стрижак, С.Ю. Хамініч, Л.І. Федулова, О.М. Ястремська та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаючу увагу науковців і практиків усього світу до феномену економіки знань, дослідження у цьому руслі не можна вважати вичерпаними. Існує ще безліч питань, які потребують ґрунтовних наукових розробок та досліджень. Для України актуальним у цьому контексті є вивчення досвіду формування та розбудови економіки, що базується на знаннях, економічно розвинутих країнами світу та створення з його врахуванням власної моделі економічного розвитку на майбутнє.

Мета статті полягає в аналізі економічної дійсності щодо формування та розбудови економіки знань в Україні та обґрунтуванні можливостей переходу до нового типу економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основи економіки знань заклали три випускники Віденського університету Йозеф Шумпетер, Фрідріх Хайек, Фріц Махлуп, які потім мешкали у США. Засновник концепції економіки знань – Ф. Махлуп, автор книги «Виробництво та поширення знань у США» (1962 р.).

Під економікою знань слід розуміти «економіку, яка створює, поширює і використовує знання для прискорення власного зростання та підвищення конкурентоспроможності» [1]. У сучасному світі баланс

між знаннями та ресурсами настільки змістився у бік першого, що саме *знання* стало одним із найважливіших факторів визначення стандартів життя.

Більшість держав, які подальший розвиток своїх економік пов'язують із досягненнями науки й активними інноваційними процесами, тобто «економікою знань», розробили документи, що визначають концептуальне й стратегічне бачення перспектив інноваційного розвитку економіки та формування національної інноваційної системи.

Уперше такий документ було розроблено у США. Нині такі документи мають Великобританія, Франція, Німеччина та інші країни ЄС, а також Білорусь, Казахстан та ін. Досвід країн, які розвивають або знаходяться на шляху переходу до економіки знань, підтверджує, що саме держава, яка встановлює стратегічні цілі, забезпечує ресурси для становлення економіки знань, відіграє ключову роль у забезпеченні умов її розвитку [2, с. 53].

В Україні окремі напрями інноваційної моделі економічного розвитку визначено Концепцією науково-технологічного та інноваційного розвитку – «Стратегією інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [3].

Головний ресурс економіки знань – знання. На відміну від інших економічних ресурсів вони не скорочуються, а навпаки, у процесі передачі їх від одного індивіда до іншого зберігаються та примножуються. Однак залишаючись необмеженим ресурсом, вони швидко застарівають, а їхня ефективність значною мірою залежить від способів їх передачі. Сучасні знання перетворюються в глобальний ресурс і стають передумовою формування нової економіки.

У рамках Програми «Знання для розвитку» Світовим банком було запропоновано методіку, яка оцінює економіку знань і визначає готовність тієї чи іншої країни до переходу на модель розвитку, засновану на знаннях. Ключовими характеристиками даної економіки є:

- інституційний режим, який мотивує ефективне використання наявного та нового знання, розвиток підприємництва. Цей напрям описує умови, в яких розвивається економіка і суспільство в цілому. Цей напрям розглядає «правила гри». Для економіки знань головне питання – наскільки економічне і правове середовище сприяють створенню, поширенню й застосуванню знання в різних його проявах;

- освіта – фундаментальний фактор розвитку економіки знань, ступінь освіченості населення та наявність у нього навичок створення, поширення і використання знань;

- інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які сприяють ефективному поширенню, тиражуванню, аналізу та переробці інформації;

- національна інноваційна система, що охоплює фірми, дослідні центри, університети, консультативні та інші організації, які сприймають і адаптують глобальне знання для потреб, створюють нове знання і засновані на ньому нові технології.

Методологія вимірювання економіки знань визначається двома зведеними індексами – *індексом знань та індексом економіки знань*.

Індекс економіки знань (knowledge economy index – KEI) є середньою величиною чотирьох індексів: індексу інституційного режиму, індексу освіти, індексу інновацій та індексу інформаційних технологій і комунікацій.

Індекс знань розраховується так само, але без індексу інституційного режиму.

Кожен із цих індексів – це середня арифметична величина нормалізованих даних за показниками, що становлять ту або іншу групу. Ці індекси підраховуються для кожної країни, для групи країн і для всього світу загалом.

Слід наголосити, що головними чинниками формування та розвитку економіки знань є *знання* і *людський капітал*. Процес формування такої економіки полягає у підвищенні якості людського капіталу, якості життя, у виробництві знань високих технологій, інновацій і високоякісних послуг.

Окрім того, характерними ознаками економіки знань є домінування у структурі ВВП високотехнологічних галузей та інтелектуальних послуг, формування переважної частки національного прибутку за рахунок інноваційної або технологічної ренти, високий рівень капіталізації компаній, основна вартість яких формується завдяки нематеріальним активам, тобто інтелектуальному складнику.

Головна відмінність економіки знань від так званої «сировинної економіки» полягає у безперервному технологічному оновленні виробництва та самовідтворенні його «знанневих» чинників, їх невідчуженні у процесі економічного обміну, швидкому оновленні та відносній доступності для використання. Економіка знань базується на розгалужених горизонтальних зв'язках економічних суб'єктів, процесах їхньої самоорганізації та прийняття управлінських рішень під впливом інформації, яка надходить із ринку.

Ми вважаємо, що для переходу до нової економіки необхідне:

- створення національної інноваційної системи (НІС) для забезпечення позитивних кінцевих результатів діяльності в циклі від виникнення наукової ідеї до її впровадження як продукту або послуги;

- заохочення попиту суб'єктів національної економіки на продукти ІКТ, знання, створення сприятливих умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення;

- розбудовасучасної, доступноївсмінаціональноїінфраструктури, яка включає телекомунікації, кластери, венчурні фонди, технопарки, інноваційні інкубатори, центри трансферу технологій та транспортні мережі;

- заохочення здійснення суб'єктами національної економіки та іноземними компаніями інвестицій інноваційного спрямування, включаючи венчурні інвестиції;

- забезпечення вільного доступу до публічної інформації всіх сфер економічної діяльності для стимулювання розвитку електронного бізнесу та електронної комерції;

- побудова бюджетної системи на нових принципах, урахування інтересів регіонів та відповідно до стратегічних цілей розвитку економіки;

- реформування податкової системи з метою запровадження адекватної, конкурентоспроможної, оптимізованої моделі та нової якісної системи відносин оподаткування;

- створення нових організаційних форм функціонування національної економіки, забезпечення співпраці малих, середніх та великих підприємств у сфері розробки, впровадження, виробництва та реалізації продукції ІКТ, розвитку науково-виробничої кооперації, промислово-фінансової інтеграції, венчурного бізнесу, у тому числі на міжнародному рівні;

- створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу як важливих складових частин економічного розвитку України;

- приведення у відповідність до світових стандартів правових механізмів захисту прав інтелектуаль-

ної власності, авторських прав та механізмів міжнародного трансферу технологій;

– створення умов для реалізації національними підприємствами стратегії експансії на зовнішніх ринках, підтримки конкуренції на внутрішньому ринку.

Головні завдання економіки знань полягають: по-перше, у загальному нарисі перспективних шляхів удосконалення державної інноваційної політики в аспектах розвитку освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та суміжних галузей, наданні практичних рекомендацій щодо постіндустріальної розбудови національної економіки України як такої, що базується на сучасних джерелах та ресурсах зростання; по-друге, у визначенні напрямів практичної реформаційної діяльності, яка має забезпечити прискорені темпи якісного зростання виробництва та модернізацію системи суспільних відносин [4].

Економіка знань – це *підвищення конкурентоспроможності країн*. І це стосується не тільки розвинених країн, а й країн із перехідною економікою, до яких належить і Україна. Здатність країни продукувати знання, зокрема наукові, впроваджувати та ефективно використовувати для розвитку стають у такій економіці основними факторами сталого економічного зростання поряд із традиційними джерелами – інвестиціями та трудовими ресурсами.

Запровадження інноваційної моделі має стати для України не лише завданням економічної політики. Мова йде про нову якість життя. Тільки за умови поєднання політичних, гуманітарних, соціальних, психологічних, макро- і мікроекономічних чинників та інституційних передумов може відбутися така якісна трансформація всього національного суспільства.

Розвиток України за постіндустріальним сценарієм сьогодні є єдино можливим шляхом. Це шлях розвитку передових країн світу, їх економік, їх соціальних політик. Розуміння цих процесів, їх аналіз та втілення в життя можуть і мають перетворити нашу державу на високотехнологічну державу, а її економіку – на конкурентоспроможну.

На думку вчених, сучасна інформаційна революція стала можливою лише завдяки збігу кількох факторів:

- появі цифрових способів обробки інформації; бурхливому розвитку електроніки;
- опануванню людиною космосу і створенню супутникових технологій зв'язку;
- розробці інформаційних мережевих технологій і створенню Інтернету.

Це дало змогу нагромаджувати та передавати у будь-які куточки світу величезні обсяги інформації з колосальними, непомітними для людини швидкостями та з дуже низькими затратами. *Знання перетворилися у найважливіший фактор суспільного розвитку*. Для групи розвинених країн, які входять до організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), темпи базового довгострокового зростання економіки залежать від підтримки і розширення глобальної бази знань, що стало можливим в умовах інформаційного суспільства. Сьогодні ці країни розбудовують свої економіки, які ґрунтуються на знаннях, створюючи мільйони робочих місць, пов'язаних із використанням новітніх знань по групах несподівано відкритих нових напрямів і дисциплін [4].

Переваги національних економік уже визначаються не стільки багатством природних ресурсів та дешевою робочою силою, скільки застосуванням знань та інноваціями. Як показує світова практика, у країнах ОЕСР обсяги капіталовкладень у нематеріальні активи, що формують національні бази знань,

зокрема в професійну підготовку кадрів, наукові дослідження, патентування та ліцензування, програмне забезпечення для обчислювальних систем, маркетинг, дорівнюють, а інколи й перевищують капіталовкладення в основні фонди.

Генерування і використання знань, інвестиції в науку та освіту задля забезпечення сталого розвитку і підвищення рівня життя в різних країнах істотно різняться. За даними Світового банку, 85% сукупних світових інвестицій у науку здійснюють країни – члени ОЕСР, 11% – Індія, Китай і Бразилія та нові промислово розвинені країни Східної Азії і лише 4% – решта країн світу, до яких належить і Україна. Тому країни з передовою економікою створили для себе благодатне замкнене коло, коли результати наукових досліджень і якісної підготовки кадрів забезпечують створення нових багатств, які є основою для подальшого розвитку [4].

Сьогодні здатність до генерації, використання та розповсюдження нових знань стає основою національної економічної стратегії щодо конкурентоспроможності країни та базовою передумовою її прискореного інтенсивного соціально-економічного розвитку.

Економіка знань – це продуктивні знання та якісна змістовна освіта, які зумовлюють спроможність до втілення гуманітарно-інтелектуального капіталу в результаті виробничої діяльності.

Перехідний етап української національної економіки визначається як перехід від централізованої адміністративно-командної економіки індустріального типу до соціально орієнтованої ринкової економіки постіндустріального типу. Це передбачає також перехід від застарілої технологічної структури економіки з високою питомою вагою виробництва третього технологічного укладу (металургія, багатотоннажна хімія, традиційна структура паливно-енергетичного комплексу з ресурсовитратними технологіями) до технологічної структури, яка ґрунтується на виробництвах п'ятого та шостого технологічних укладів, базовими технологіями яких є інформаційні та комунікаційні технології, біотехнології генного рівня, наноелектронні технології, ресурсозберігаючі технології тощо.

Такий перехід до постіндустріальної економіки має бути здійснений через поширення інноваційних процесів, у ході яких мають бути запроваджені базисні технології передових технологічних укладів, що зумовлюватимуть відповідні прогресивні технологічні зміни у структурі національної економіки. Реалізація зазначеного технологічного переходу до економіки знань вимагає відповідного забезпечення перебігу інноваційних процесів професійно підготовленими у сфері вищої освіти кадрами, які потенційно спроможні стати суб'єктами інноваційних процесів, усвідомлюють сутність та значущість цих процесів. Без активізації творчої енергії цих кадрів та її спрямування на ініціацію та інтенсифікацію інноваційної діяльності неможливо досягти масштабного перебігу інноваційних процесів та позитивних зрушень щодо утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки. Це передбачає організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за пріоритетними напрямками науково-технічного прогресу, які спрямовані на розвиток базових технологій вищих технологічних укладів та їх запровадження через інноваційні процеси у сфері виробництва та послуг. Разом із тим у системі вищої освіти України не проводиться підготовка фахівців у необхідній кількості не тільки на перспективу кадрового забезпечення структурно-інноваційної перебудови укра-

їнської економіки за напрямом розвитку наукоємних виробництв та галузей, віднесених до передових технологічних укладів, а й навіть на забезпечення поточних потреб в інженерно-технічних кадрах для предметних галузей технологій індустріальних укладів, де зараз спостерігається стале економічне зростання, зокрема за спеціальностями «Металургія та гірництво», «Хімічна технологія».

Висновки. Для визначення подальшого розвитку України у формуванні економіки знань необхідно створити:

– відповідну систему освіти (доступність, якість, безперервність на основі нових наукових знань);

– інституційний режим, що заохочує до ефективного використання національних і глобальних знань у всіх секторах економіки;

– ефективну інноваційну систему, що об'єднує в єдиний комплекс економіку, наукові, академічні та дослідницькі центри;

– інфраструктуру, яка з'єднує елементи інноваційної системи між собою та із зовнішнім середовищем;

– держава має бути як ініціатор та координатор процесів розбудови на основі нових знань.

Стратегічні завдання економіки знань:

– консолідація методологічних та інформаційних систем, освітньо-професійних, освітньо-наукових,

освітньо-виробничих інфраструктур та комунікацій у рамках єдиного національного інноваційного простору;

– посилення міжнародної інтеграції України в гуманітарній сфері та суміщення національної інноваційної системи з технологічною платформою глобального постіндустріального суспільства;

– забезпечення вертикальної мобільності України, яка відповідає національним завданням та наявному потенціалу суспільства, у питаннях включення в глобальну систему розподілу праці, визначення динаміки та напрямів розвитку світової економіки, розподілу прибутків та переваг від результатів сучасної НТР.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федуллова Л.І. Концептуальні засади економіки знань / Л.І. Федуллова // Економічна теорія. – 2008. – № 2. – С. 37–59.
2. Томах В.В. Тенденції розвитку економіки знань в Україні / В.В. Томах, Т.Е. Сигаєва // Бизнес Информ. – 2011. – № 7(2). – С. 53–55.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Г.О. Андрощук [та ін.]. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
4. Дмитренко М. Перехід на інноваційну модель розвитку України та впровадження економіки знань / М. Дмитренко // Освіта регіону. – 2009 – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/66>.

УДК 339.9:62

Красилич І.О.

аспірант

Української академії друкарства

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті побудовано класифікацію механізмів розвитку експортно-імпоротної діяльності машинобудівних підприємств. Установлено, що механізми розвитку експортно-імпоротної діяльності можуть бути побудовані як конгломерат або система. Доведено, що механізми розвитку експортно-імпоротної діяльності формуються на основі врахування тих обставин, які є визначальними під час вибору векторів і цілей розвитку експортно-імпоротної діяльності.

Ключові слова: механізм, експортно-імпортна діяльність підприємства, машинобудівні підприємства, вектор розвитку, стратегія розвитку підприємства.

Красилич И.О. МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье построена классификация механизмов развития экспортно-импортной деятельности машиностроительных предприятий. Установлено, что механизмы развития экспортно-импортной деятельности могут быть построены как конгломерат или система. Доказано, что механизмы развития экспортно-импортной деятельности формируются с учетом тех обстоятельств, которые являются определяющими при выборе векторов и целей развития экспортно-импортной деятельности.

Ключевые слова: механизм, экспортно-импортная деятельность предприятия, машиностроительные предприятия, вектор развития, стратегия развития предприятия.

Krasilych I.O. THE MECHANISMS OF DEVELOPMENT EXPORT-IMPORT ACTIVITIES ENGINEERING ENTERPRISES

The paper constructed a classification of mechanisms of export-import activity of machine-building enterprises. It was found that the mechanisms for the development of export-import activities can be built as a conglomerate or a system. It is proved that the mechanisms of development of export-import activities are formed, taking into account the circumstances that are decisive in the choice of vectors and objectives of the export-import activity.

Keywords: mechanism, export and import activities of the company, machine-building enterprises, vector development, development strategy of the company.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки України в умовах поглиблення європейської інтеграції вимагає докорінних змін в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю на макро-,

мезо- і макрорівнях. Саме тому достатньо актуальним і своєчасним є завдання дослідження механізмів розвитку зовнішньоекономічної діяльності, які використовують вітчизняні машинобудівні підпри-